

objektiviziral v pretresljivih podobah doslej največjega pekla na zemlji in hkrati ohranil osebno prisotnost, osebni, človeški protest proti nasilju nad ljudmi v imenu katerekoli ideje.

Po skladnosti izraza in izpovedi sodijo na prvo mesto pesmi Balada o liričnem uporniku, Auschwitz, Križev pot, Vsi moji otroci in V dolini rož. Vsaka izmed teh pesmi podaja značilno podobo iz nacističnega pekla, predstavljeno zaokroženo, iz katere nujno sledi vtis groze nad človeško bedo in protest: »Upor, ki se mu pravi pesem.« Te pesmi imajo prepričljivo moč, da v bralčevi zavesti sprožijo predstave, ki morajo spominjati na mogočne freske, katerih doživetje učinkuje lirično.

Pesmi, kakor Človek z mesecem, ki ima zobno protezo, Razvoj turizma, Upokojeni zločinci in nekaj drugih gotovo dopolnjujejo osrednji izpovedni del, toda moč doživetja je očitno ohlapnejša, saj so pojavi, iz katerih so se te pesmi porodile, drugačne narave in terjajo bolj razumski pristop. Osnovnemu izpovednemu jedru doživetja groze pa brez dvoma dodajajo še neko časovno dimenzijo.

Podobo zbirke Umrite, mrtvi dopolnjujejo grafike Vladimira Lakovića, nastale so iz samostojnega doživetja taboriščne groze in nasilja in tako le delno ilustrirajo Krakarjeve, v besedah podane freske taboriščnega pekla.

France Vurnik

DANE DEBIČ, BALADA O MODRI SVETLOBI. Doslejšnji prozni teksti Daneta Debiča spadajo bolj ali manj med množico tistih literarnih snovanj in poizkusov, ki jih bo med braveci nekatere izmed njih morda ohranila le avtentična vsebina kot dragoceno memoarsko gradivo iz NOB. Umetniška moč teh zapisov je namreč tako šibka, da je enkratno podoživljanje njihove resnice zaradi ne dovolj elementarnih predlog nemogoče. Mislim, da se mi ravno zategadelj številne zgodbe z vojno tematiko dozdevajo nekako sorodne, kot da bi sodile k enemu samemu avtorju, ki jih je vse doživel sam ter jih bolj ali manj posrečeno tudi zapisal. Debičev prvenec *Brez milosti* gotovo spada v ta okvir, pa tudi njegov naslednji roman *Stekleni metulji* bi lahko uvrstili v podobnega, le da je pri tem viden že vsebinski premik k sodobni in aktualni temi (med drugim zadružništvo).

Po tem površnem poznavanju Debičevih del pomeni seznanjanje z avtorjevo najnovejšo knjigo *Balada o modri svetlobi** določeno novost; dasiravno pomeni delo skorajda eksperiment, zasluži v okviru dosedanjega piščevega literarnega prizadevanja vidnejšo pozornost. Debič se je namreč tokrat od svojih prvih pisateljskih pozicij odmaknil v vsebinskem in oblikovnem pogledu. Njegov junak je človek sedanjosti, toda pripet na preteklost z usodno soudeležbo v polpreteklih zgodovinskih dogodkih; morda je pravzaprav ta vez tudi rdeča nit celotne pripovedi (to bi potrjevalo tudi posvetilo na prvi strani: ljudem v moji preteklosti...) in morda je še vedno najbolj vznemirjeni živec v (pod) zavesti tega junaka. Vendar se konflikt poraja šele v odnosu do realne stvarnosti, v kateri ideale in hrepenenje po modri svetlobi duši naš družbeni konformizem. Iz te duhovne amorfnosti pač drugega ne more več žareti kot — priznajmo —

* Dane Debič, *Balada o modri svetlobi*. Borec 1965.

zadnja in tolažilna vera v človeka, ki pa je v tem primeru podana tudi dovolj preprosto, malodane umetno in skonstruirano.

Debičev junak je zategadelj doma le v skrajnostih, v neurejenih razmerjih do jaza in soljudi (njegov edini prijatelj je pes), zato ni nič čudnega, če tak v svetu, ki je pokopal velika pričakovanja, hlastno grabi po razumskih miselnih predstavah, ki pa navzlic skrajni domišljenosti nikoli ne morejo biti dovolj stalne in trdne. Zdi se mi, da bi takšna literarna predloga za prikaz sodobne neuravnovešene osebnosti, ki jo najmočneje zaznamujejo doživetja iz zadnje vojne, mogla biti obetajoče izhodišče. Tokrat kaj več niti ni, zakaj avtorjev način pripovedi, ki skuša biti moderen, ni mogel prikazati intimne človeške tragike. Ritmičnost in lirizem, s katerima so stavki nabiti, mnogokje povzročata zgolj neplastičnost ali nejasnost, čeprav po drugi strani dokazujeta avtorjev posluh za tovrstno bogatenje proznega izraza. Kar se mi kaže torej nepomembno, potemtakem ni sporočilo oziroma oblikovna modernost pisanja, marveč način, kako je pisec izrazil sebe: da s pomočjo asociativnosti, ki je pri njem nova, v tej knjigi ni izpovedal dovolj verjetno vsega o sebi in družbi. Posamezna poglavja niso organski deli celote, temveč le fragmenti zase. To je poleg že omenjene »liričnosti« glavni minus za to najnovejšo pripoved Daneta Debiča, s katero je izpričal le bolj svoj razvoj in manj umetniško resnico svojega bivanja.

Jože Horvat

NADA GABOROVICH, SEZENJ DO NEBA. Nedvomno veljajo podobne ugotovitve, kakor sem jih navedel na začetku ocene o Debičevem romanu, tudi za pričujočo knjižico Nade Gaborovič Seženj do neba.* Poglavitna oznaka za ta prozni sestavek — sestavljata ga noveli Seženj do neba in Tostran oceana je novi svet — je vsekakor cenena tradicionalnost; vsaj kar zadeva prvo pripoved, bi lahko zapisali, da je njena problemska vsebina tako znana, da umetniško v nobenem primeru ne more biti prepričljiva. Gre za ljubezensko zgodbo, postavljeno v čas NOB, v kateri po čudnem naključju zmaga moralno neoporečni junak, medtem ko njegov nasprotnik propade — tako vsaj kaže — bolj zaradi svoje družbene determiniranosti kot pa zaradi svoje človeške nemoči ali nesposobnosti. Prav to pa je tisto, kar to fabulo dela močno banalno, zakaj obenem je ta tekmeč tudi slab karakter, ki je tako že vnaprej nesposoben, da bi se vključil v revolucijo. Vsa zgodba sloni tedaj na črno-beli tehniki in se temu primerno tudi konča: Dane po naključju ustrelji Ivana, s čimer ohrani svojo etično čistost ter v ljubezni brez ovire doseže srečo. Seveda na malo preveč navaden način, in s tem ne docela verjetno.

Druga novela »Tostran oceana je novi svet« po kvaliteti prvo precej presegla. Že zgodba sama ni več vsakdanja; pripoveduje o ameriškem vojaku slovenskega rodu, ki je ob prihodu k partizanom hudo ranjen in se mora zato zdraviti v partizanski bolnišnici. Tu spoznava ne le svoje rojake in domovino svojih staršev, marveč tudi duha in smisel upora, o katerem je vedel doslej prav tako malo kot o zemlji, na katero je prišel. Reči je treba, da so njegovi odnosi do ljudi, ki mu strežejo, tokrat podani dokaj naravno, saj se razvijajo na tisti psihološki ravni, ki ustvarja prave motivacijske vzgibe in je temelj za resničen

* Nada Gaborovič, Seženj do neba. Borec 1965.